

**Centar izvrsnosti Splitsko - dalmatinske županije
Čuvari baštine 2021./2022.
Naše užance**

*Omiška Kampanulica – svjedokinja omiške povijesti
SŠ „Jure Kaštelan“ Omiš*

Omiš, svibanj 2022.

Sadržaj

O projektu	5
Diseminacija projekta	7
Omiška Kampanulica	11
Omiške užance	13
Kampanulica Omišanima	41
Omišani o Omiškoj Kampanulici	47
Riječ autorica	55

O projektu

Centar izvrsnosti Splitsko - dalmatinske županije nositelj je projekta Čuvari baštine 2021./2022. kojim se potiče kreativnost, inovativnost, kritičko promišljanje i istraživački rad učenika. *Naše užance* ovogodišnja je tema Čuvara baštine, a odnosi se na istraživanje nematerijalne kulturne baštine dalmatinskog podneblja poput zaboravljenih običaja, plesova, usmenih predaja, igara, obreda, tradicijskih umijeća i obrta.

Učenici SŠ „Jure Kaštelan“ Omiš istraživanju za projekt pristupili su interdisciplinarno. Zaboravljene ili manje poznate omiške užance istraživali su na temelju relevantne pisane građe, starih fotografija te u razgovoru sa starijim sumještanima. Rezultate istraživanja zatim su pretocili u kratke priče o zaboravljenim omiškim užancama, a kako bi projekt učinili vidljivim, te diseminirali rezultate šire od lokalne zajednice, sve su priče objavili na facebooku i instagram profilu Omiška Kampanulica.

Omiška Kampanulica je antropomorfiziran lik koji je stvoren prema samonikloj endemskoj biljci Zidnoj zvončiki koja raste na zidovima kuća i crkava u starom dijelu Omiša. Rastući visoko iznad kala, Kampanulica je „čula“, „vidjela“ i „upamtila“ sve omiške užance i sve mjene koje su se u Omišu dogadale kroz stoljeća. S obzirom na njezinu rasprostranjenost u gradu te prepoznatljivu ljubičastu boju, Omiška Kampanulica postala je idealan medij za *storytelling* koncept.

U projektu je, zajedno s mentoricom, sudjelovalo šest učenica 3. razreda hotelijersko - turističkog usmjerenja. Implemetirajući istraživački rad u koncept *storytellinga* mentorica je poticala učenice na kritičko promišljanje o kulturnoj i povjesnoj nematerijalnoj baštini s naglaskom na revalorizaciju i revitalizaciju iste s ciljem razvoja novog omiškog brenda.

Cuvani baštine

Koliko lica ima Kampanulica?

This publication reflects the views only of the author,
and the Commission cannot be held responsible for
any use which may be made of the information
contained therein.

Diseminacija projekta

Projekt Čuvare baštine – Naše užance, diseminiran je na lokalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini. Na lokalnoj razini ostvarena je suradnja s OŠ „Josip Pupačić“ u kojoj su održane četiri radionice *Koliko lica ima kampanulica?* u kojima su sudjelovali učenici iz 2., 3., 6. i 7. razreda. Radionice su bile osmišljene kao upoznavanje učenika sa zaboravljenim užancama u Omišu kroz pričanje kratkih priča uoči Dana grada, te likovno stvaralaštvo učenika 2. i 3. razreda. Omišku Kampanulicu i Čuvare baštine predstaviti ćemo i na PriČiginu u OŠ „Josip Pupačić“ u tjednu Josipa Pupačića od 23. do 28. svibnja te na Danim srednjih škola u Splitu.

Osim navedenog ostvarena je suradnja s Turističkom zajednicom Grada Omiša koja je financirala proizvodnju prve serije suvenira s likom Kampanulice. Utjecaj projekta i rezultata istraživanja na lokalnu zajednicu učenice su pratile na društvenim mrežama. Na Facebooku Kampanulica ima preko 2300 prijatelja, a na Instagramu preko 280 pratitelja, ostvaren je, dakle, izvrstan *reach*. Interes za suvenire s likom Kampanulice je velik stoga je školska zadruga Jablan organizirala prodaju suvenira na Dan grada 16. svibnja 2022., a kao uvod u Dan grada na društvenim mrežama organizirat će se „Potraga za blagom“ u kojoj će pratitelji na temelju latinskih natpisa morati otkriti lokaciju na kojoj se nalazi Kampanulica. Na ovaj način uključit ćemo sve uzraste Grada Omiša u otkrivanje omiške materijalne i nematerijalne baštine.

Na nacionalnoj razini projekt je diseminiran prijavom Omiške Kampanulice kao najboljeg kulturno - turističkog proizvoda na „Plautillu“, odnosno na natjecanje koje organizira Turistička zajednica grada Solina te prijavom na poslovno natjecanje Ideja godine 2022. u organizaciji srednja.hr. Na poslovnom natjecanju Ideja godine 2022. Omiška Kampanulica plasirala se u finale s

idejom *Hrvatska – endemska storytelling destinacija*. Plasman u deset najboljih poslovnih ideja potvrda je kvalitete našeg projekta tim više što je Omiška Kampanulica bila jedini storytelling koncept među STEM i IT idejama.

Na međunarodnoj razini projekt je diseminiran na eTwinning platformi pod nazivom *Reading my city* u kojem sudjeluju partneri iz Španjolske i Turske. Također je diseminiran i putem Erasmus+ mobilnosti u Firenci i Dublinu. U Firenci su Čuvari baštine i Omiška Kampanulica predstavljeni na strukturiranom tečaju *Storytelling for Education and Learning*, a u Dublinu u sklopu PEACE projekta u kojem su učenici hotelijersko-turističkog usmjerjenja u različitim hotelima predstavili Čuvare baštine i Omiške užance.

Projekt će također biti desiminiran i predstavljen kao primjer dobre prakse na Drugoj međunarodnoj konferenciji *Nova era kreativnosti* koju organizira Umjetnička škola u Splitu 25. i 26. svibnja.

Projekt je postao prepoznatljiv i vidljiv u lokalnoj zajednici zahvaljujući suvenirima koji su, za sada, izrađeni u obliku platnenih torba, puzzli, podložaka za miša, sapuna i sjajila za usne. Osim navedenih suvenira, Omiška Kampanulica obogatila je i gastronomsku ponudu grada. Učenici SŠ „Jure Kaštelan“ osmislili su alkoholni i bezalkoholni koktel te kolač Omiška Kampanulica. Svaki restoran i bar u kojemu se navedena pića i slastice budu služile, osim proizvoda nudit će i povjesni narativ. Do sada je ostvarena suradnja sa slastičarnicom I Gemelli u Omišu koja u sklopu svoje ponude gostima već nudi kolač Omiška Kampanulica. Zanimljivo je da se navedena slastičarnica nalazi na **povijesno značajnoj lokaciji**, odnosno u kući koja je nekada pripadala plemičkoj obitelji de Caralipeo.

Omiška Kampanulica – čuvarica omiške baštine

Ja sam Kampanulica, u Omišu sam otkad je Cetine, Babnjače, Dinare i Mosora. Još otkad se Omiš nazivao Oneumom i bio smješten u današnjim Baučićima. Pratila sam Kačiće u njihovim bitkama, slušala planove omiških vladara od Šubića – Bribirskih do Hrvoja Vukčića, Ivaniša Nelipčića i Stjepana Vukčića Kosače. Na svakoj kući, u svakoj kali imala sam svoje uši i svoje oči. Sve sam vidjela i sve znam. Upoznala sam sve omiške plemkinje i plemiće, podeste i pretore. Bila sam, primjerice, prisutna davne 1597. kada je dr. Primojević sastavio Omiški statut, pratila sam tko je sve prolazio kroz Žbare da se gradom ne bi slučajno proširila epidemija, znala sam tko je i kada prošao preko Trga žita, tko je ugostio Napoleonovo izaslanstvo na svečanom ručku, ali i tko se vjenčao ili dobio dijete. Pratila sam veliki industrijski napredak grada i stvaranje građanske klase. Ukratko, svjedočila sam svim velikim i malim događajima političkog i društvenog života našega grada. U Omišu sam i danas. I dalje krasim njegove kale i zidove kuća. I dalje slušam i gledam, A želite li dozнати što sve znam i što vam sve imam za ispričati, pratite me... kao što već stoljećima ja pratim vas.

OMIŠKE UŽANCE

1. Utrke gondula

Omišani su uvijek imali gondule. Služile su im za ribolov i za panulavanje po koritu rijeke Cetine. Gotovo da nema kuće i omiške obitelji u gradu koja sredinom 20. st. nije imala gondulu. Često su se međusobno i utrkivali. Iz tog običaja rodila se ideja za održavanjem regate. Godine 1957. u organizaciji Mjesne zajednice Grada Omiša, čiji je predsjednik tada bio gdin. Mirko Družić, održala se prva utrka. Interes građana bio je velik. U to je vrijeme u Omišu bilo preko 30 gondula, a pola ih je sudjelovalo u utrkama. Zvali su ih „Šimunove gondule“ jer ih je sve izradio Šimun Baučić. Bile su lagane, elegantne i brze. Utrke su se održavale ljeti, a trasa utrke bila je duga oko 4,5 km – od „Šarina“ otoka do mosta u Omišu. Veslači su se za regatu pripremali vrlo ozbiljno, proučavali su korente i pličine Cetine, ali i vjetar koji bi im tukao u prsa. Osim upornim treningom i određivanjem smjera vjetra veslači su svoje gondule mazali mašću ili lojem kako bi klizile po Cetini. Svi su veslači imali i svoje navijače. Pratiti utrku gondula iziskivalo je veliki napor jer su morali trčati uz Cetinu pa bi često padali po livadama i u foše. Pobjednik utrke dobio bi novčanu nagradu kojom bi uvečer častio ostale veslače. U Omišu je održano ukupno 6 službenih utrka, a pobjednik svih utrka bio je Vatroslav Marušić. Njegova se gondula i danas nalazi u dvoru Družićevih u Smokvici pod imenom Dunja II.

BORAČKE KOLENDE

Prvi put - na Badnji dan

*U sve vrime godišta,
mir se svijetu naviješta.
Porodenje Djetića,
od Djevice Marije.*

*Djeva Sina porodi
đavlu silu svu slomi,
a kršćane osloboди
Sveta Djeva Marija.*

*Svako svita stvorenje
ima sada veselje,
za Isusa rođenje
od Djevice Marije.*

*Andeo priđe nebeski
ter pastirom navijesti,
prevelike radosti,
od Djevice Marije.*

*Slava Bogu višnjemu,
Gospodinu našemu
i čovjeku smjernome,
Svetom Djevom Marijom.*

*Tebe, Isuse, hvallmo,
Sveto Trojstvo slavimo,
Majku tvoju častimo - Aleluja.*

*(Mladome ljetu veselimo se,
mladome Kralju poklonimo se.)*

2. Kolenda

Božićno vrijeme je vrijeme mira i veselja. Kao i sva ostala razdoblja u godini i božićno je razdoblje u Omišu bilo ispunjeno pjesmom. I to kakvom pjesmom!

Kolenda je stari običaj čestitanja. Kolendari pjesmom, obilazeći kuće, nazdravljaju i slave Badnji dan, čestitaju nadolazeći Božić i Novu godinu. Ovo je stara omiška užanca koja se njeguje i danas, osobito u Borku. Boračke su kolende nadaleko poznate, a borački kolednari, osim božićnih blagdana, pjesmom slave svetoga Ivana Svitnjaka i svetoga Stipana.

Božićne kolende Borčani kolendaju u tri navrata. Prvi put na Badnji dan, drugi put na Staru godinu, a treći put uoči Tri kralja. Osobito veselo je na svetoga Stipana prvomučenika. Tada čestitari – kolendari idu od kuće do kuće i domaćinima kolendaju:

DOŠLI SMO VAM KOLENDATI,
HOĆETE L NAM ŠTOGOD DATI.
USTANI SE STRINA LINA,
ULIJ NAMA BOKAL VINA,
PA POTECI DO KOMINA,
TE DONESI KOBASICU,
DIVENICU, BOKUN KRUVA,
PEČENICU...
STIPANE BLAŽENI, CRIKVA TE ZOVE...

Od sakupljenih darova kolendari na Tri kralja naprave obilatu večeru i s pjesmom uđu u novu godinu. Sve običaje Boračkih kolednara trajno je svojim perom zabilježila omiška pjesnikinja Branka Mlinar u zbirci Čudesne kiše.

Raduje me što se od lani kolende u Omišu, osim u Borku, mogu čuti i u Smokvici, na Vangradu i Fošalu. Naši su mladi odlučili sačuvati od zaborava naše užance, a to je važno jer iz onoga što baštinimo gadimo sebe u budućnosti... ne zatvarajte

Drugi put - na Staru godinu

*Po porodu osmi dan
bi Sin Božji obrezan,
kralju prolit oni dan,
pred Djericom Marijom.*

*Djeva Sina porodi
đavlu silu svu slomi,
a kršćane osloboди,
Sveta Djeva Marija.*

*Svako svita stvorenje
ima sada veselje,
za Isusa rođenje,
od Djevica Marije.*

*Andeo priđe nebeski,
ter pastirom navijesti
prevelike radosti,
od Djevice Marije.*

*Slava Bogu višnjemu,
Gospodinu našemu
i čovjeku smjernome,
Svetom Djevom Marijom.*

*Tebe Isuse hvalimo,
Sveto Trojstvo slavimo,
Majku twoju častimo -
Aleluja.*

*(Mladome ljetu veselimo
se,
mladome Kralju
poklonimo se.)*

zato svoje ponistre, odškrnite ih, taman toliko da vam pisma naših kolendara ugrije srce.

Treći put - uoči Tri kralja

*Od Istoka tri kralja
mnogo dan su odili
da bi Isusa vidili,
Svetom Djevom Marijom.*

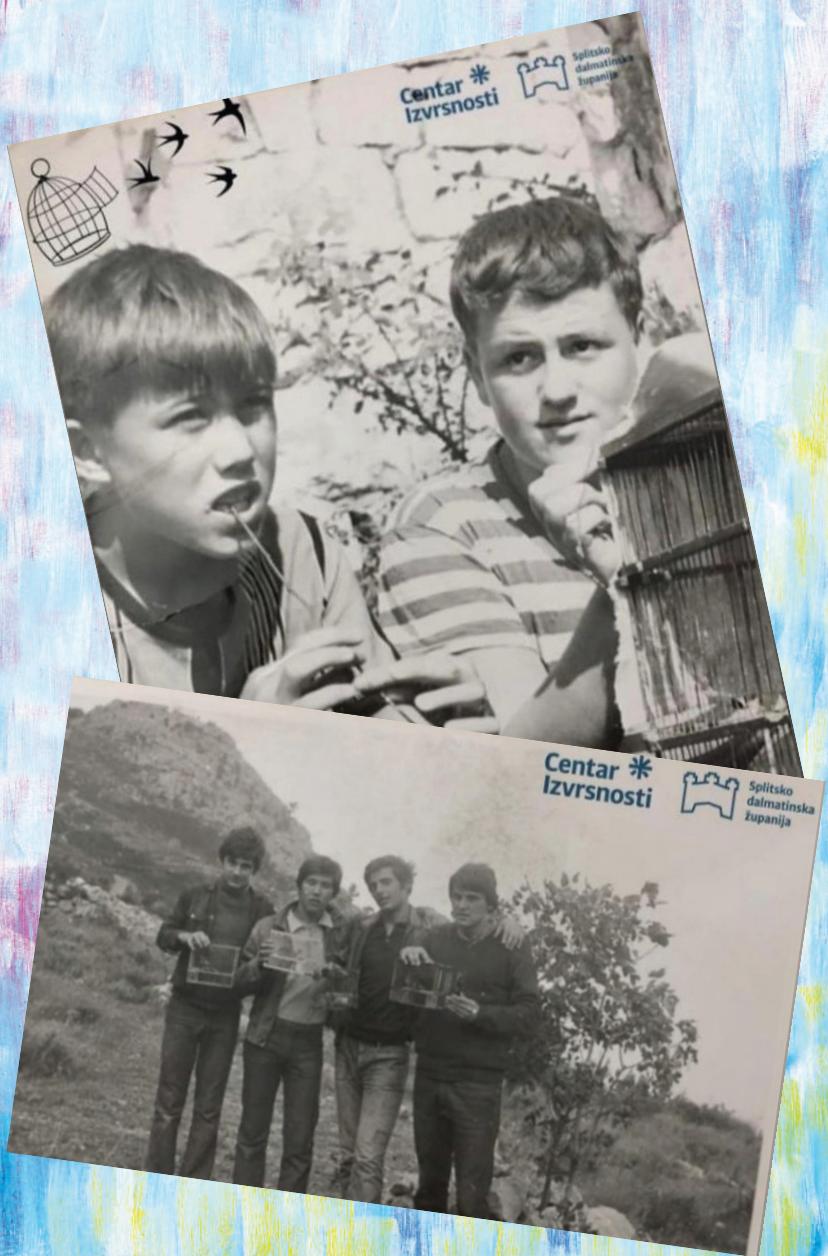
*Zvijezda vođa bijaše
ter im pute kazaše,
gdje Sin Božji rodi se,
od Djevice Marije.*

*Gašpero sam doš'o k vam
i donio zlato vam,
kano Bogu eto vam,
Svetom Djevom Marijom.*

*Merkijor sam doš'o k vam
i donio miro vam,
kano Bogu eto vam,
Svetom Djevom Marijom.
Baldasar sam doš'o k vam
i donio tamjan vam,
kano Bogu eto vam,
Svetom Djevom Marijom.*

*Tebe Isuse hvalimo,
Sveto Trostvo slavimo,
Majku twoju častimo -
Aleluja.*

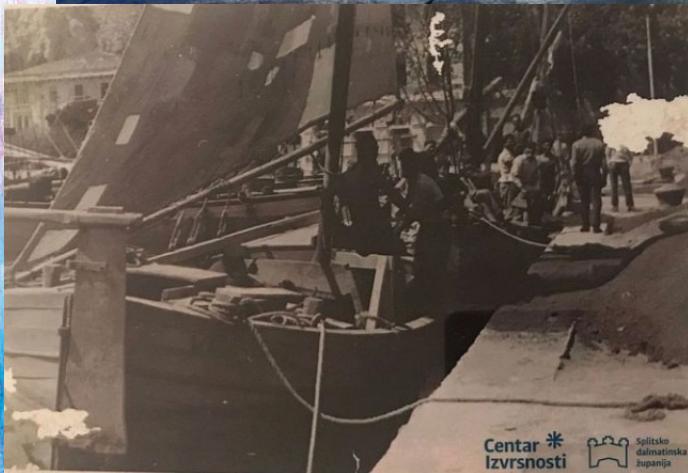
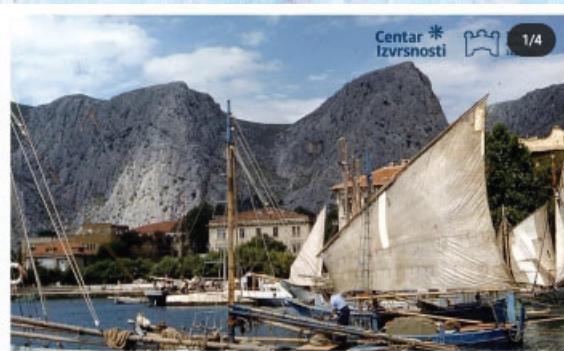
*(Mladome ljetu veselino
se,
mladome Kralju
poklonimo se.)*

3. Oželanda

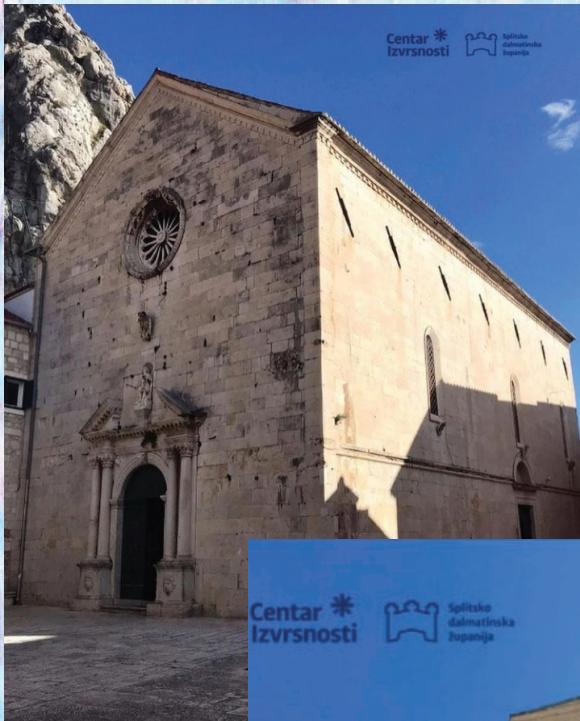
Oželanda ili lov na ptice pjevice zabranjena je užanca koje se mnogi Omišani rado sjete, osobito u jesenskom razdoblju. Naziv je dobila od talijanskog izraza *ucellanda* – lov na žive ptice. Lov na žive faganele, frzeline, grdeline, lugarine i verdune predstavljao je veselje za velike i male Omišane. Osobito za one velike koji su uz oželandu odrastali. Oželanda nije izvorna narodna užanca poput kolendavanja ili klapske pisme, o čemu svjedoči i strana terminologija, ali to nikako ne umanjuje njezinu vrijednost jer svi Omišani znaju šta je volta, bošket, busola, baketina, rečam, škurica i finta. Odlazak u oželandu nije bio samo odlazak u lov. Za prave oželandure bilo je to razdoblje druženja, marendavanja i vrhunac logističke pripreme koja je trajala danima. Oželanduri su se za ulovljene ptice brinuli s izrazitom ljubavlju, osobito u zimskom razdoblju. Meni je najdraže bilo vrijeme u kojem bi ptice „pustili“ iz škurice. Tada bi svaka omiška kala odzvanjala najlipšim tičjim versima. O ovoj neobičnoj užanci pisao je 1940. splitski novinar i pisac Marko Uvodić, a 70-ih godina o omiškim je oželandurima Joakim Marušić snimio kratki film. Iako je oželanda danas zabranjena i mnogi Omišani iz Marušićevog filma više nisu s nama, ova užanca je i danas živa u pričama i sjećanju onih koji su s njom odrastali.

4. Paližavanje salbuna

Jedan od najtežih fizičkih radova u Omišu bilo je vađenje pijeska. Pijesak se u početku vadio žlicama koje su bile napravljene od vodopropusnog materijala, najčešće vreća, kako bi se more lakše iscijedilo ostavljući pijesak čistim i bez mulja. Industrijski napredak zahtijevao je veće količine pijeska koji se koristio u građevini. Mnogi su Omišani tada postali vlasnici salbunjera ili su na istom radili. Salbunjeri ili salbuni bili su brodovi za paližavanje pijeska. Jeseničani su imali Trabakule, a Čelinjani Bracere. Pijesak se velikim „žlicama“ zgrtao s dna mora i prenosio u „stivu“ na brodu. Bio je to zahtjevan, ali dobro plaćen posao. Po svojoj vještini paližavanja bio je poznat vlasnik salbunjera „Vila“ Filip Kovačić Pile za kojega se govorilo da je mogao sam paližati cijeli brod. Početkom osamdesetih godina paližavanje je polako izumrlo, pijesak je zamijenio cement, a mnogi salbunjeri su s godinama pretvoreni u turističke brodove. Omiška je luka bila najljepša u vrijeme kad bi se privezali salbunjeri. Rastvorili bi tada svoja jedra prema suncu, kao ptice koje šire krila. Te je prizore zabilježio naš sugrađanin barba Zdenko Miloš. Njegova ljubav prema fotografiji i omiškim motivima sačuvala je od zaborava ne samo salbunjere već i duh prošlih vremena. Svakom svojom fotografijom, koju nesebično podijeli, ispriča nam priču i sačuva dio omiške baštine.

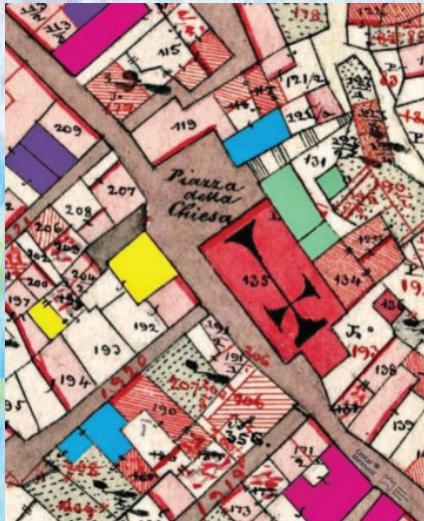

5. Plesovi i igre

Ovogodišnji je siječanj bio u znaku Europskog rukometnog prvenstva. Nerijetko se iz omiških kuća i kala čuju zvuci glasnog navijanja i bodrenja naših rukometaša.

Ja rukomet pratim odavno. Još u 17. stoljeću moji su Omišani znali zaigrati igru koja je vrlo slična današnjem rukometu. Za ono razdoblje to je bila svakidašnja igra, ali je teren za današnje pojmove bio nesvakidašnji. Naime, tada se društveni život odvijao na trgu ispred župne crkve sv. Mihovila. Taj trg, koji je nastao kao sjecište pet različitih ulica, bio je omiljeno mjesto za izvođenje plesova, ali i za igranje rukometa. Prilikom igre ili plesa Omišani su bili dinamični i glasni i nisu marili za buku koju stvaraju pred vratima župne crkve. Žustra igra i glasni plesovi osobito su zasmetali svećeniku Frani Grisoniju koji je nakon posjete Omišu, u svojoj vizitaciji, naredio zabranu plesova i igranja loptom pred crkvom i to pod prijetnjom kazne izopćenja iz rimokatoličke

crkve. Omišane, kao što znate, iz crkve nisu izopćili, a aktivnosti na trgu, na sreću, nikada nisu u potpunosti ukinute. Prostor trga i danas je jedno od omiljenih mjesta za društvena događanja, pjesmu, igru i okupljanje osobito u ljetnim mjesecima.

Centar *

Izvršnosti

Spiljsko-dalmatinska
izvršnica

Centar *

Izvršnosti

Spiljsko-dalmatinska
izvršnica

Centar *

Izvršnosti

Spiljsko-dalmatinska
izvršnica

Centar *

Izvršnosti

Spiljsko-dalmatinska
izvršnica

6. Kamena klupa

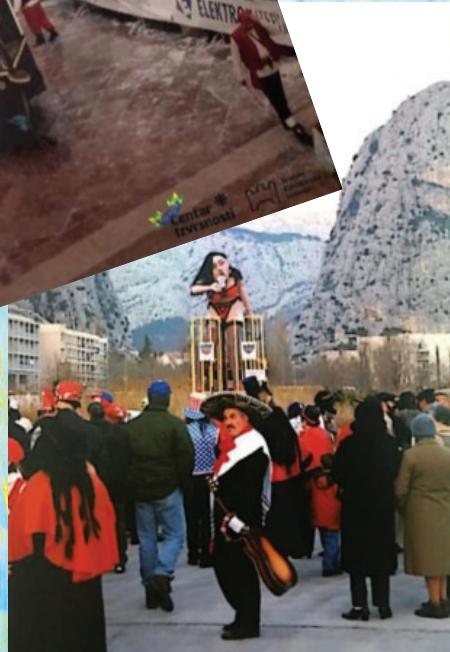
Bliži se Valentinovo. Dan zaljubljenih. I ja sam u ljubavi. Oduvik. Moja ljubav je Omiš, njegovi ljudi, njegove kuće, kale i užance. Sve omiško je i moje, jednako ka šta sam i ja dio Omiša. U ovo vreme od ljubavi uvik se sitin Kamene klupe. Otič „na Kamenu“ običaj je koji se, nažalost, davno izgubio, ali ga svi Omišani itekako pante. Kamena klupa nalazila se u Borićima na mistu di su danas drvene šentade. Bila je duga pedesetak metara i imala je sjedište s obe strane. Gradila se pet godina. U razdoblju od 1947. do 1952. je izlivena, a završni oblik dobila je krajem 1953. kada je inkartana i oblikovana takozvanim cementnim mlikom kako bi se postigli zaobljeni rubovi i crni sjaj. Na izgradnji je radilo više vještih Omišana, a jedan od njih bio je i pok. barba Mate Kalajžić koji davne 1953. vjerojatno nije ni slutio da su oblikujući Kamenu klupu ustvari oblikovali najdraže uspomene generacijama koje dolaze. A bilo ih je mnogo. Kamena klupa je bila centralna točka di su se skupljali mladi. Ekvivalent današnjim društvenim mrežama. Kakav Instagram?! Kakav Face i Snapchat?! Na Kamenoj si sve video, sve čuo i bio viđen. Apsolutni stream. Uz more, pod borovima na Kamenoj se pivalo, smijalo, družilo, zaljubljivalo, sastajalo i rastajalo. Najlipša je bila u proliće i liti kad bi sunce ugrijalo beton. Mladi bi se nanizali ka tići jedan do drugoga i čula se samo pisma i smij. Za svakoga je na Kamenoj bilo mista i svak je ima svoje mesto. Ipak, 2004. za Kamenu u Omišu više nije bilo mista. Srušili su je i iskopali, a na njeni mjesto stavili drvene šentade. Niko od Omišana nije je pribolija. Zato se i ja, u ovo vreme od ljubavi, rado sitin velike ljubavi mojih Omišana, simbola omiške mladosti, naše Kamene klupe.

7. Omiške maškare

Krabuljne plesove, glazbu i igre u Omišu pantin još od kraja 16. stoljeća. Vrime maškara u Omišu je uvik bilo peto godišnje doba. Kale bi oživile, odzvanjale bi smijon i pismom puka koji bi pod maskama izgubio svaku busolu. Ka da bi, sakriveni ispod maske, Omišani skupili hrabrost za reć i učinit sve šta inače nisu mogli. **Mogla** sam tako u toj šarenoj, ludoj povorci puka točno primijetit ko se kome udvara i kome će se iza Korizme ići u svatove. Koliko su nesputani i domišljati u svojim pokladnim igramu moji Omišani bili najbolje svjedoči mjera iz Redarstvenog pravilnika iz 1911. kojom je, u dijelu „ćudoredno ponašanje i zaštita od buke“, bilo propisano ponašanje maškara u pokladno doba. Ipak, ta ih mјera nije puno ograničavala. Plesalo se po kućama, trgovima, omiškim hotelima. Šili su se kostimi, izrađivale maske takvom vještinom koja bi posramila i kazališne kostimografe. Vrhunac pokladnog slavlja je pokladni utorak. Tada se Krnji, princu maškara i utjelovljenju svega lošega u protekloj godini, sudi na trgu isprid Župne crkve. Prije donošenja presude nabrojali bi se svi Krnjini grijii i sve dežgracie za koje je optužen. A nakon optužnice, i neminovnog spaljivanja, pročitala bi se i Krnjina oporuka. U njoj bi Krnje svojim Omišanima ostavio sve ono šta im je u protekloj godini falilo. Nekad su to bila dva metra rive za privezat brod, junaku koji je ranije te

godine isti potopio, a nekad je to bilo barilo vina za junaka koji nikako ne može utazit žed. Svi tekstovi, i optužnice i oporuke, uvik su bili sročeni s istančanim smislom za humor i posebnom pomjom da se dotični nasljednici ne uvride, a da se puk nasmije i zabavi. Vrsni meštri od maškara u Omišu godinama su bili pok. barba Rino Franceschi i barba Jozo Marušić – Barabica. Oko sebe su okupljali mlade i stare Omišane, nastojeći svake godine nadmašit

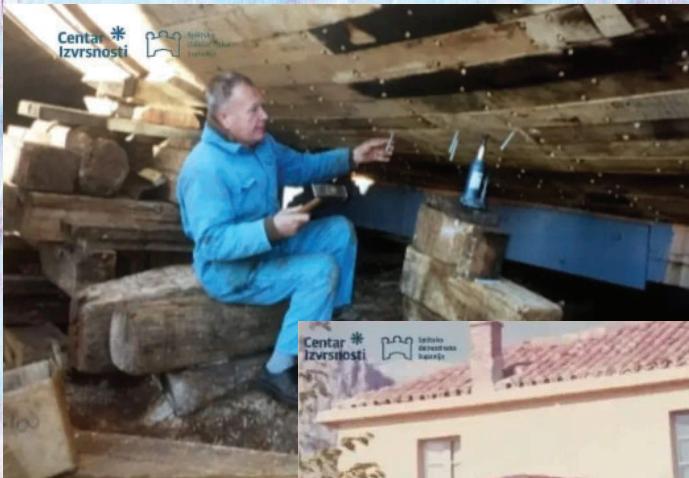

lanjsku povorku i feštu. Ove dvi pandemiske godine pokladnih tišina sitile su me na vrime Drugog svjetskog rata i Domovinskog rata. To su jedina dva razdoblja u kojima je Korizma trajala duže nego inače. I ove su godine kale moga grada puste. Maškara nema, a moji Omišani umisto krabulja nose medicinske maske. Takvo je vrime i takve su mjere. Ipak, u meni tinja nada da će pokladni duh unatoč svim mjerama oživit... ka i davne 1911. Redarstvenom pravilniku i čudorednosti za dišpet!

8. Ljetno kino

Prve „žive slike“ u Omiš su došle početkom dvadesetog stoljeća. Kinotehničar, Ljudevit Ivezić, okupljao je tada u svom kinu mlade i stare Omišane, a njegovo je kino bilo centar kulturnih zbivanja. Nastupi glazbenika, guslara i književnika u Kinu Ivezić bili su rado posjećeni i često popraćeni u dnevnom tisku. Sredinom stoljeća Omiš je dobio novo kino s najsuvremenijim kinematografom. Jedno kino, na dvi lokacije. Kino Biokovo imalo je tako svoju zimsku i litnju dvoranu. Zimska se nalazila u zgradi nekadašnje Industrijske zajednice u gradskoj luci, a litnja u Borićima, između zgrade općine i kuće Franceschi. Filmovi su u Omiš stizali autobusnom linijom i istom su se slali dalje, zajedno sa šarenim plakatima koji su najavljivali novu filmsku poslasticu. Otić u ljetno kino bio je poseban doživljaj, kako za Omišane tako i za turiste. Na repertoaru se obično moglo birat između dvi predstave koje su se, sukladno ciljanoj skupini, prikazivale u raniju i kasniju uru. Karte su se kupovale kroz prozorčić, a red se, ovisno o naslovu, zna protezat do čoška od općine. Bilo je, dakako, i junaka koji nisu kupovali karte. Oni su u kino vješto ulazili priko balkona, a hrabriji među njima filmove su pratili s obližnjih borova. I ne znam kome je bilo lipše, onima na balkonu pod borovima ili onima na borovima, visoko iznad svih. U proljeće 2011. ljetno kino je srušeno. „Žive slike“ s početka dvadesetog stoljeća postale su prespore za novo vrime i tako je još jedna lipa omiška užanca postala uspomena. Rado se sitin ljetnog kina. Njegovih djelatnica i djelatnika koji su ostavili trag u generacijama mojih Omišana, sunčane boje plastičnih katriga i smija koji je rebatija o zidove sve dok se ne bi diga pod zvizde. Baš se rado sitin ljetnog kina... jer tada opet vidim „žive slike“ iz, ne tako davnih, sporijih vrimena.

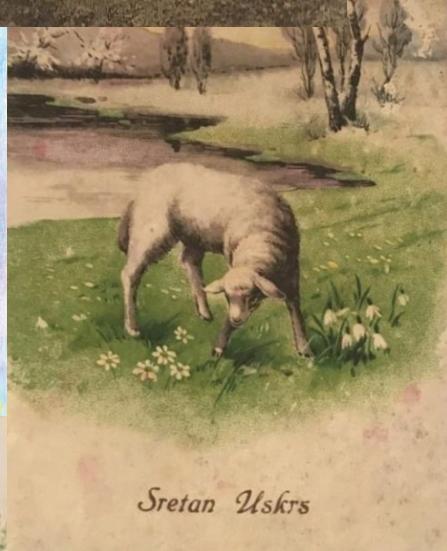

9. Kalafatanje

Ljudi su ka i brodovi. Neki su veliki, izdržljivi i čvrsti. Neki su mali, okretni, neustrašivi i brzi. Brodovi su ka i ljudi. Ni jedan nije isti, a svima je potrebno isto - more, malo sunca i ruka koja će kalafatati buže i friži učinjene od nevera i života. Od vrimena Kačića i njihovih omiških strijela, u Omišu su se gradili brodovi. Ručno, od drveta, gradili su ih najbolji kalafati. U Omišu su došli graditi brodove, a osim brodova izgradili su i svoj dom. Često se sitin barba Pave Borčića i tete Franke, njegove žene i desne ruke u škveru, i dragog šjor Bepa Stelle čiji brodovi i danas bordižaju s posebnim šestom.

Brodovi su ka i ljudi. Brodovi su ka i dica. Posebno barba Frani Milini, vrsnom omiškom kalafatu. Izgradio je i obnovio naš barba Frane priko sto brodova. U svakom svom logeru, jedrenjaku pa čak i galijunu ostavio je veliki dio sebe. Svoju ljubav prema brodogradnji prenio je na svoje sinove Ivu i Franu. A bit kalafat nije samo zanimanje, isto ka što brodogradnja nije samo zanat. Nema broda do drvenoga broda, a s drvom ka i s ljudima triba znati. Drvo se maže, pali, steže i savija. Saviješ li priko mire, slomit će se... isto ka i čovik... srića što naši kalafati znaju pravu miru. Dok je mora i njih ploviti će Dare, Sagena, Mlini... a možda i još koji dubrovački galijun.

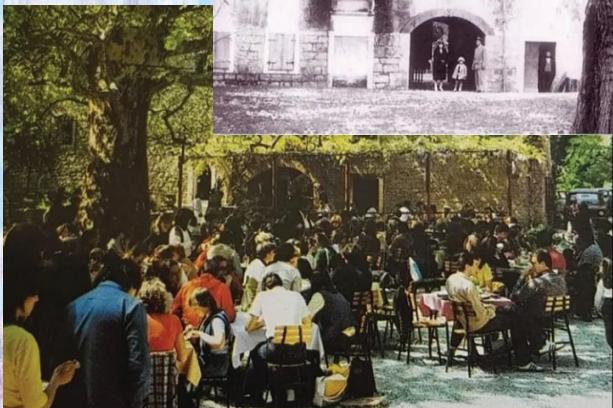

Sretan Uskrs

10. Kartoline

Kartoline. Lipa, a zaboravljena užanca. Na komadu karte, s prigodnon silikon, ispisane rukon, slale su se želje, čestitke, pozdravi, poneka obavijest ili skrivena poruka. U dvi, tri riči stalo bi more osjećaja, zagrljaja, ljubavi, nostalгије ili sriće. Slale su se u različitim prilikama, a meni su bile najdraže one uskrsne, šarenih boja s motivima cviča, prolića i prirode. Uskrsne kartoline danas su rijetkost, ali je poruka koju Uskrs nosi uvik ista. U velikoj pisanici, koju je oslikao omiški umjetnik Vice Tomasović, sažeta je bit najvećeg blagdana – „OVO ispočetka“... jer Uskrs je uvik novi početak, nova šansa, Božja demonstracija da smo Njegovi... bezvremenski, duhovni i vječni. Omišani moji, neka vam je blagoslovljjen!

11. Radmanove

Sutra je prvi maja. Za sve radnike na svitu, od 1886., to je praznik rada. To je jedan dan u godini kad se crvenim karanfilima prisjetimo radničkih prosvjeda i njihovih zahtjeva. Jedan dan u godini kad se svjesno odmaramo od rada s ciljem da bismo rad slavili. Jedan dan u godini kad su sve livade u Radmanovim mlinicama pune Omišana i pisme. Jer u Omišu se za prvi maja ide u Radmanove. U iste one mlinice koje su početkom 20. stoljeća radile za puk omiške općine, okolicu i otoke. Nose se šatori, gradele, gitare, demežane i sve ostalo šta se lani zaboravilo, a zatribalo je. Ide se kaićima, biciklama, autima, pa i pješke. Lipa je to užanca koja traje godinama i koju ni grubo vrime ne može prikinit. Mladi, i oni koji se tako osjećaju, u Radmanove podu noćit koji dan ranije. A to je tek poseban doživljaj. Na nebuh svitle zvizde, a na livadama ko krijesnice upale se vatre. Ovogodišnji prvi maja pada u nedilju. Već dva dana gledam mladost kako priko Smokvice ide put Radmanovih. I veselin se tome. Ta mladost je dokaz da svit i tehnika mogu ići naprid, ali čovik će se uvik, barem jedan dan u godini vratiti prirodi i sebi. Sist uz vatru, na livadu ispod zvizda u našim Radmanovim mlinicama.

Omišani moji, sritan vam
Prvi maja!!!

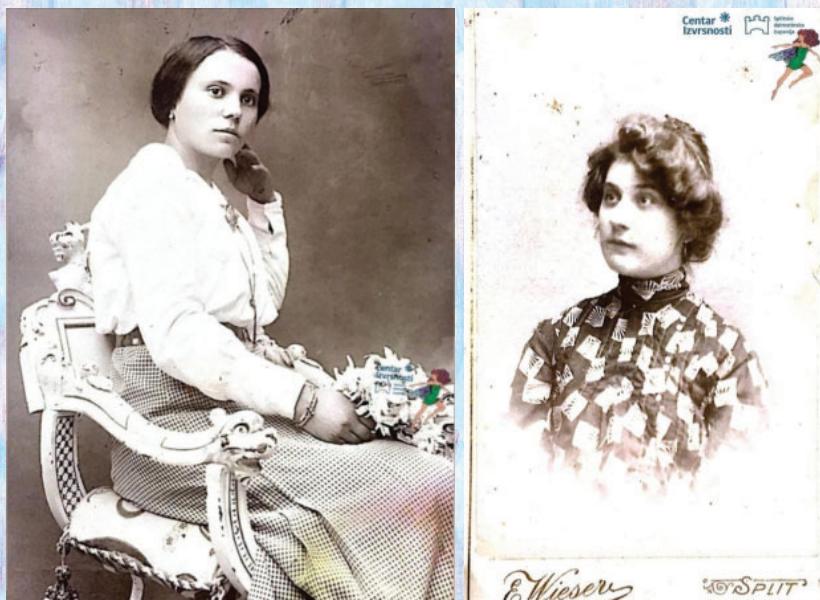

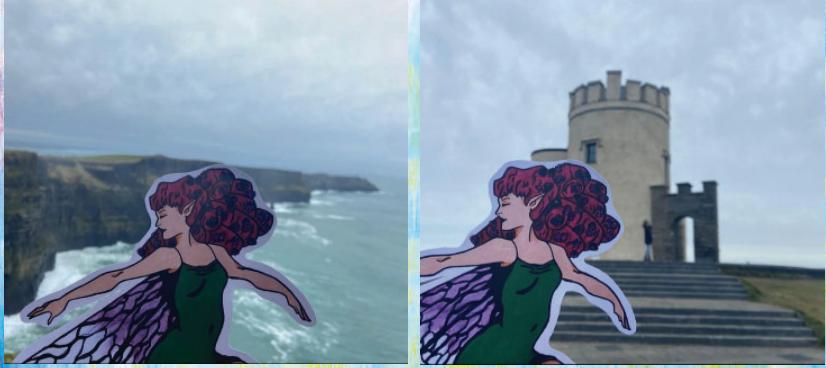

12. Klape

Prvo šta nam na pamet padne kad netko spomene Omiš su klape. Jer Omiš je grad klapa. Ne zato jer ima Festival nego zato jer je Omiš iskon svake klapske pisme. Prapočetak, praizvor i središte prije svih klapskih festivala. Zatvoren Dinarom i Mosorom s jedne, Cetinom s druge i morem s treće strane omiški se čovik okrenija jedan prema drugome. Sta je jedan uz drugoga u krug iz kojega je potekla pisma. I tako već više od 55 godina. Piva se u kalama, u konobama, na pjacama. Pivaju stari, mladi, dica, muško i žensko. Jer s klapskom pismom se rodimo, njome nas doje, uz nju rastemo i njoj se uvik vraćamo. Uz nju gradimo živote i doživotna prijateljstva, ona nas okuplja u radosti i ispraća u žalosti. Omišanima su klape više od užance, a klapska pisma nije samo pisma. Ona je dio našeg identiteta. Klapska je pisma zvuk moga grada i njegovih ljudi... vječna, od praiskona, izvire iz kruga... okružena Dinarom i Mosorom s jedne, Cetinom s druge i morem s treće strane.

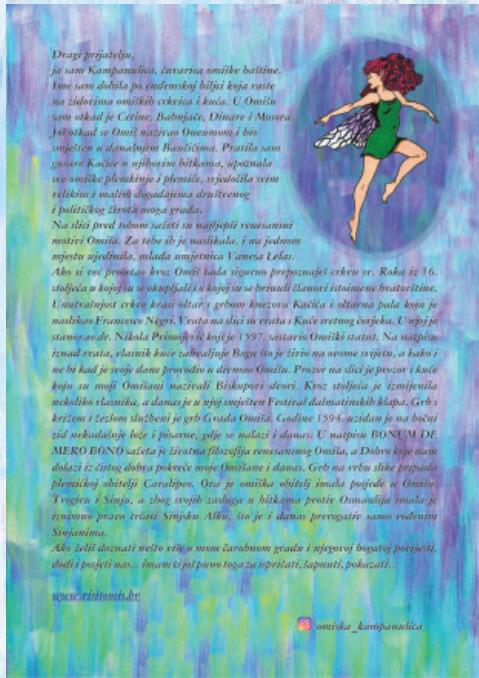

Ljudi putuju. Putuju da istraže nove krajeve, čuju nove priče, otkriju drukčije užance. Ljudi putuju iz gušta, iz ljubavi prema putovanju, iz potrebe za promjenom. Ljudi putuju da bi se mogli vratiti kući, ljudima koji ih čekaju i gradovima koji su vječno njihovi. I ja sam već dva tjedna na putu. Otkrivam vječne gradove Italije i Irske, slušan njihove ljude, pisme i korake. Guštan u novim okusima, mirisima i bojama. A dok sam ja na putu, moji Omišani dali su mi novi oblik. Učenici SŠ „Jure Kaštelan“ zajedno sa svojom mentoricom Duškom Pandžom napravili su novu slasticu – Kampanulicu. A to je tek početak naše slatke priče. Šta vam novo pripremam vidit ćete kad se vratim, a do tada... čuvajte mi moj Omiš. Ni jedan grad na svitu nije mu ravan.

SUVENIRI

Omišani o Omiškoj Kampanulici

Jure Kaštelan, Josip Pupačić, Nikola Milićević, Ivan Katušić, Andelko Novaković, Ivica Sorić Suri... veliki su pjesnici našega zavičaja. I svaki ga je od njih, na sebi svojstven način, pretočio u čudesne stihove. Ima nešto čarobno u ovom našem zavičaju gdje se sanja SAN U KAMENU, gdje nas za DOBROJUTRO pozdravlja MORE, MORE ZLATO kojim plove LAĐE OD KROKANTA. Ima nešto čarobno u ovom gradu, ovom našem OSINJAKU, što ga čini najsigurnijim mjestom na svitu. Jedino ovde, odrasli i umorni, možemo utazit žed na ŽIVOJ ČESMI svoga djetinjstva. Naš Omiš poseban je svijet. To je tvoj i MOJ SVIJET. Stvoren po mjeri dječaka od šest godina. S Cetinom, Mosorom i pogledom na Brač. Čaroban svijet u čudesnom zavičaju.

Od danas svoje mesto u stihovima imam i ja. Mlada omiška pjesnikinja, Branka Mlinarić, provukla me kroz svoje misli i verse. Virtuozno, na tragu ludizma, poigrala se prvim slovom moga imena. Počašćena i zahvalna, dijelim s vama Brankinu pismu o Kampanulici – kraljici Kaštelanova krajobraza, čuvarici čudesne baštine našeg čarobnog grada.

KAMPAÑULICA – KRALJICA KAŠTELANOVA KRAJOBRAZA

Branka Mlinar

Koračajući kradom, koracima krotkim, kroz kamene kale
Kaštelanova kasnonoćnog krajobraza kao kakva kraljevna koju
krasi kolajna kristalna kistom kreiram krijesnice, kojekakve
kapice, klobuke komične, kapi kišne, koječije kišobrane, kišo-
mjere, krunice, krasnodare, kaćune kićene, kodekse korisne...

Kamenčićima kamufliram krivine, krovove, kosine, konstru-
iram kružnice, kampane, kupole, kombiniram kolačice, kavu,
koncerte, koračnice, kanconijere, konjugacije, konfiguracije,
kolumnе, kontekste, kontraste, kitnjaste korelacije...

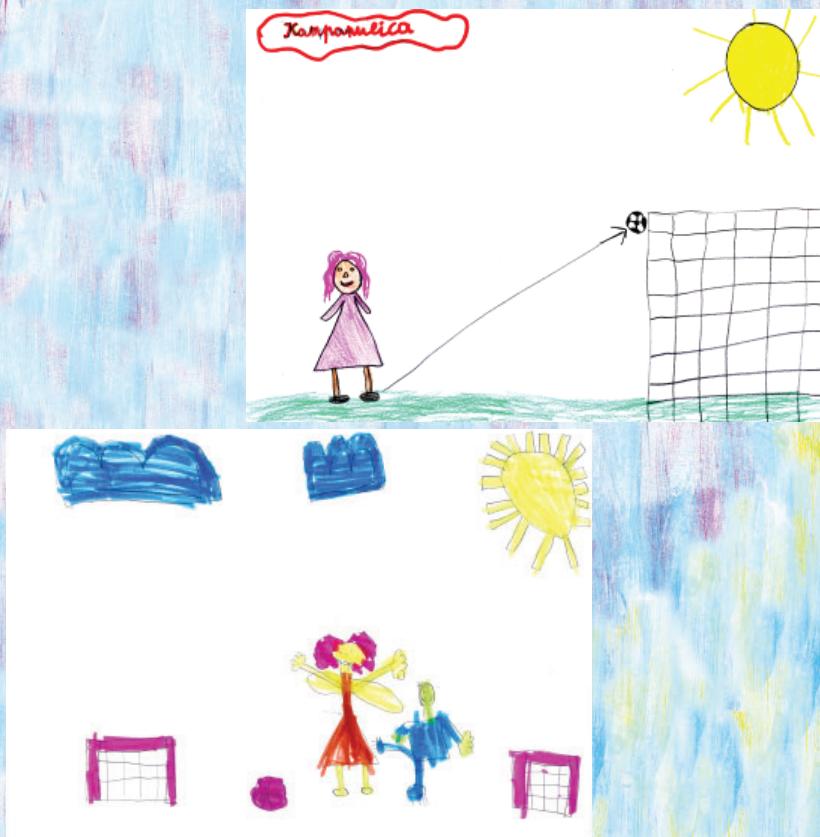
Kritiziram korupciju, koristoljupce, krivolovce, krivotvoritelje,
krijumčare, ksenofobe, kradljivce, kukavice, klevetnike, kreštalice,
kuriozitete kuloarske, kombinacije kričave, kretnje krivudave...

Kontaktiram knjižničare, knjigovesce, ključare, književnike,
knjigoljupce, kreatore, kreativce, krasnopisce, kroatiste, komuni-
katore, koordinatore, klasičare, komediografe, kitičare, kompo-
zitore, konjanike, kopljanike, koledare, kuhare, konobare, kanta-
dure klapske...

Komplimentiram kreativnost Kampanulice!

Komentatori kazuju koješta: 'Ko kaže, kada kaže, komu kaže,
kako kaže, 'ko koga kritizira, 'ko koga komentira, 'ko koga krivi,
'ko koristi kalup krivi, 'ko koga kiti, 'ko koga kortedaje, 'ko kada
kužinaje, 'ko koga koči, 'ko kamo kroči, 'ko kuva kaštradinu, 'ko
korača ka kominu, 'ko komu kida konce, 'ko komu klima kolce...

'Ko kuša kotonjadu, komu krave kupus kradu, 'ko kroštule
konsumira, 'ko koga kibicira krišom kroz koltrine, 'ko kopa
kvrgave krumpire, 'ko koga krije, 'ko krije krije krije, 'ko kriči,
'ko kosi, 'ko kraljuje, 'ko kuće kupuje, 'ko krivuda kuda...

Koračajući koketno koracima kratkim, kao kakva kraljevna kose krasne kovrčave, kroz kamene kale Kaštelanova kasnojese-njeg krajobraza kontempliram koncizno, koncentrirano koliko knjige koriste kreativcima koji kruže kanonima kulturnim, kroz kanjone knjiške.

Kompenzirajući komentare krepose, kao koncepte krilate klupe kamene, kreirajući kazivanje kombiniram kolaže kolorističke kao komponentu konstrukcije krasnoslova koristeći kumulativno, kolokvijalno, kreativno konsonant k.

Konstantiram: Kampanulica, kraljica Kaštelanova krajobraza, krikom komentira konstruktivno!

OMIŠKA KAMPANULICA

Ružica Jerončić

Iz kama rastem,
u zidu tvrdog grada,
ispod zlatnog Sunca:
„Gledajte me sada!“

Doziva me Mjesec,
miluje me kiša,
neka vrijeme teče,
nije meni priša.

Pjesma sa zvonika
Mihovila sveta,
večernjicu slavi
već stotine ljeta.

Ove uske kale,
kamen prepun friža,
život su mi dale
kraj buzodvana i križa.

Ja sam Kampanulica,
mali cvijetak ljubičastog lica.

Moje zvono zvoni
i ovog proljeća,
kroz mene još žive
gusarska stoljeća.

Riječ autorica

Na kraju našeg malog zbornika želimo se prije svega zahvaliti Centru izvrsnosti Splitsko - dalmatinske županije na ukazanom povjerenju, Turističkoj zajednici Grada Omiša koja je prepoznala vrijednost našeg projekta i omogućila nam realizaciju ideje.

Svim dragim Omišanima koji su nesebično odvojili svoje vrijeme u razgovorima s nama i odgovorili nam na svako postavljeno pitanje.

Također se želimo zahvaliti i našim pratiteljima na društvenim mrežama koji su nam svojim komentarima davali podršku i konstruktivne kritike. Dalmatinskom portalu i Ultra radiju na izvrsnoj promociji.

Za ustupljene fotografije želimo se zahvaliti prof. Mariji Kalajžić, Juliji Stella, Ivani Hodžić, Tajani Kaštelan, Vatroslavu Marušiću, Toniju Kusanoviću, Zdenku Milošu, Borku Gunjači, Šimi Babaiću, Frani Milini, Ivi Milini, Jozi Marušiću Barabici i Mirku Barišiću.

Najveće HVALA dugujemo našoj mentorici, dr. sc. Elviri Sorić, za njezinu bezrezervnu podršku, uporan rad i bezuvjetno poštovanje koje nam je pokazala tijekom trajanja projekta. Oblikovala je i usmjerila naše ideje, potaknula nas da budemo kreativne, inovativne i da kritički promišljamo te iz različitih aspekata promatramo svoj grad. Uz njezinu podršku i stručno vodstvo stvorili smo novi brend, novu omišku priču koja ima potencijal zaživjeti i izvan našeg malog grada. Vjerujemo da je ovo tek početak jedne velike priče i radujemo se svemu što ćemo tek otkriti.

*Jana Beović, Ela Mari Jonjić,
Lucija Marušić, Dea Murat,
Ana Škrabić i Nina Topić*

